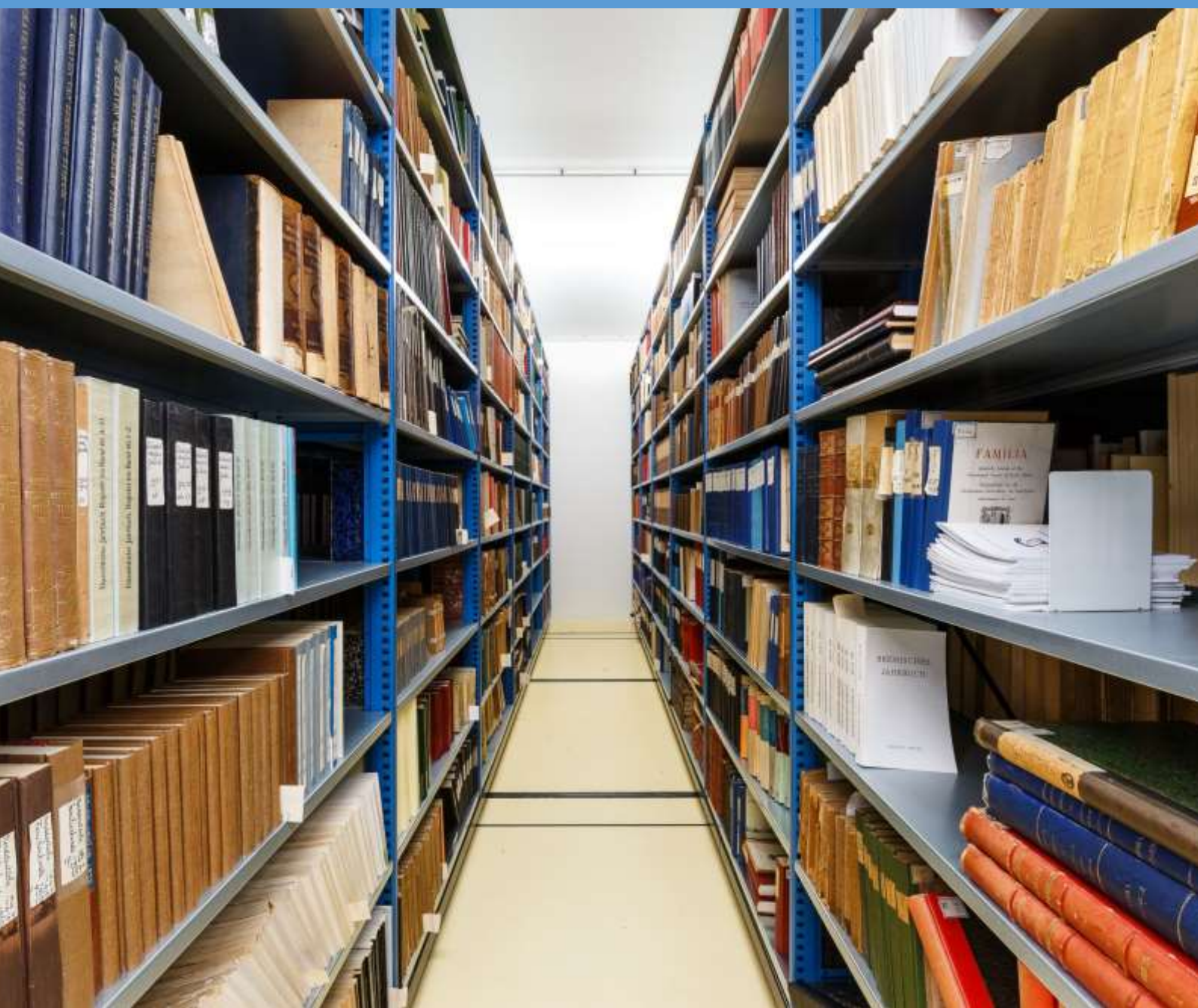

Verkennde notitie over de depotcapaciteit
van het RHC Zuidoost Utrecht,
maart 2016

INHOUD

1. Probleemstelling	p. 3
2. Wat is de verklaring?	p. 3-4
3. De herindeling van Vianen	p. 4
4. De belangstelling van Veenendaal	p. 4
5. Welke oplossingen zijn er op korte termijn (2016-2026)?	p. 5-9
5.1 Het vernietigen van bestanden	p. 5
5.2 Het huren van extra depotruimte	p. 5-6
5.3 Het digitaliseren met en zonder vervanging	p. 6-7
5.4 Overige maatregelen	p. 7
5.5 Algemene conclusie maatregelen korte termijn	p. 8-9
6. Welke oplossingen zijn er op langere termijn (vanaf 2027)?	p. 9

Bijlagen:

Bijlage 1. Overzicht van de gemeentelijke bouwvergunningen

Bijlage 2. Schema van de depotcapaciteit in de jaren 2015-2026

Verkennde notitie over de depotcapaciteit van het RHC Zuidoost Utrecht

1. Probleemstelling

Op 13 oktober 2011 is het nieuwe archiefdepot van het RHC Zuidoost Utrecht feestelijk in gebruik genomen. In de zomer daaraan voorafgaand was bijna drie strekkende kilometer aan archieven en collecties uit de gemeentelijke archiefdepots in Houten, Leersum Odijk, Rhenen en Wijk bij Duurstede naar de eerste eigen archiefbewaarplaats van het RHC verhuisd. Daarmee was ruim de helft van de totale depotcapaciteit gevuld.

De nieuwbouw wordt vanaf mei 2011 voor 40 jaar kostendekkend gehuurd van de gemeente Wijk bij Duurstede. De opzet bij de planning in 2009 was dat de opslagcapaciteit tenminste tot het jaar 2029 toereikend zou zijn. Verder vooruitkijken dan twintig jaar werd niet realistisch geacht.

Bijna vijf jaar na de ingebruikname blijkt de archiefbewaarplaats echter eerder vol dan gedacht. Op dit moment is de bezettingsgraad 72% en is nog maar 1.619 meter of 28% van de beschikbare planklengte van 5.755 meter leeg. Zonder maatregelen zou eind 2023, over 7,5 jaar, het depot volledig gevuld zijn. Het bestuur heeft daarom gevraagd om een notitie over het dreigende ruimtetekort en de mogelijke oplossingen.

Daarbij is ook van belang dat de gemeente Vianen betrokken is bij een herindeling die waarschijnlijk op 1 januari 2018 zijn beslag krijgt. In verband daarmee is een bezoek gebracht aan de twee beoogde fusiepartners, de gemeenten Leerdam en Zederik.

Een nieuw gegeven is dat de gemeente Veenendaal in februari 2016 geïnformeerd heeft naar de mogelijkheid tot aansluiting of een dienstverleningsovereenkomst. In verband met de pensionering van de beide archiefmedewerkers wordt een ambtelijk onderzoek ingesteld naar een aantal scenario's, waarbij het RHC als een van de twee archiefdiensten is benaderd. Beide ontwikkelingen komen in deze verkennde notitie aan de orde.

2. Wat is de verklaring?

In de berekeningen uit maart 2009, die ten grondslag lagen aan de verdeling van de huisvestingskosten over de toenmalige vijf deelnemers, is uitgegaan van 3.249 meter die toen op de verschillende locaties aanwezig was, inclusief bouwvergunningen en bevolkingsadministratie. Uiteindelijk blijkt de omvang van deze basiscollectie zo'n 645 meter groter te zijn, waarbij met name de laatste twee grote bestanden - die deels wel en deels nog niet naar het RHC zijn overgebracht - een rol spelen. Kennelijk zijn destijds een aantal bestanden niet juist gemeten of over het hoofd gezien.

Op de tweede plaats is in de prognoses uit 2009 over de groei per jaar aan geschoond overheids- en particulier archief uitgegaan van een standaardnorm uit de archiefliteratuur van 0,5 meter per 1.000 inwoners. Dit kwam voor het RHC neer op 76 meter jaarlijkse aanwas voor bijna 152.000 inwoners.

In de twee 'normale' jaren 2013 en 2015 bedroeg de groei echter respectievelijk 50 en 147 meter, dus een gemiddelde van 99 meter. Hoewel de periode nog te kort is voor duidelijke conclusies en de beide jaren sterk uiteenlopen, lijkt het verstandig om de groei prognose tot circa 2025 naar boven tot deze 99 meter bij te stellen (norm van 0,57 meter per 1.000

inwoners). Dit temeer omdat door de uitbreiding met Vianen vanaf 2014 het aantal inwoners is toegenomen tot 172.753.

Het RHC verwacht pas rond 2025 een daling in de aanwas van papieren archief met zo'n 50%. Dit komt omdat tot recent de papieren dossiers leidend waren en de gedigitaliseerde documenten louter gebruikt werden als werkkopie. Vanaf 2015 is hierin een kentering ontstaan, doordat de gemeenten een 'zaaksysteem' hebben aangeschaft waarin documenten digitaal worden aangemaakt en bewaard.

De derde en belangrijkste oorzaak is natuurlijk de toetreding van de gemeente Vianen tot het RHC. Als gevolg hiervan werd in maart 2014 500 meter archief naar Wijk bij Duurstede verhuisd.

Tenslotte kan worden opgemerkt dat het vaak voorkomt dat een archiefdepot, ondanks alle berekeningen, eerder vol is dan gepland. Dat heeft enerzijds te maken met het feit dat bij de bouw de kosten een belangrijke, zo niet doorslaggevende rol spelen en er daarom vaak te krap gebouwd wordt, terwijl anderzijds de hoeveelheid papieren archief die nog aanwezig is bij de overheid en particulieren vaak onderschat wordt. Net zoals lege autowegen nieuw verkeer aantrekken, trekken lege archiefdepots nieuw archief aan. Daarbij speelt ook mee dat het RHC een tamelijk recente archiefdienst is, zodat met name wat betreft de particuliere archieven en collecties nog een groot terrein braak ligt. De toegenomen naamsbekendheid van het RHC en het acquisitiebeleid dat sinds enkele jaren gevoerd wordt, dragen daar zeker toe bij.

3. De herindeling van Vianen

Wanneer de gemeente Vianen inderdaad vanaf 1 januari 2018 samen met Leerdam en Zederik een nieuwe gemeente Vijfheerenlanden van ca. 53.000 inwoners vormt, zijn er twee mogelijkheden. De eerste is dat Vianen uit de gemeenschappelijke regeling RHC Zuidoost Utrecht treedt. Daarmee raakt het RHC 500 strekkende meter archief kwijt en kan het vijf jaar langer toe met het huidige depot.

De tweede is dat de nieuwe gemeente zich bij het RHC aansluit. Met het oog daarop is in februari 2016 een werkbezoek gebracht aan Leerdam en Zederik. Deze brengen beide ongeveer even veel te bewaren archief in, samen 1111 strekkende meter. Een deel daarvan moet nog wel beter worden geschoond, zodat de omvang zal afnemen. Vooralsnog moet echter rekening worden gehouden met 1111 meter extra opslagcapaciteit.

Omdat het aantal inwoners van het werkgebied vanaf 2018 zou stijgen met ruim 33.000 tot in totaal ca. 206.000 moet bovendien de jaarlijkse groei opnieuw naar boven worden bijgesteld (19 meter groei erbij per jaar; vanaf 2025 gehalveerd tot 10 meter per jaar).

4. De belangstelling van Veenendaal

Mocht de gemeente Veenendaal daadwerkelijk belangstelling hebben voor volledige deelname of een dienstverleningsovereenkomst met het RHC, dan gaat het om een gemeente met 63.456 inwoners en bijna 1.000 strekkende meter archief, alsmede een groei van 36 en vanaf 2015 18 meter archief per jaar. Het is de bedoeling om al in de zomer van 2016 een principebesluit te nemen.

5. Welke oplossingen zijn er op korte termijn (2016-2026)?

Er zijn verschillende mogelijkheden om het probleem van het dreigende ruimteknort op te lossen. In deze paragraaf 5 passeren de meest voor de hand liggende concrete maatregelen die voor de komende tien jaar een oplossing bieden de revue.

In paragraaf 6 wordt ingegaan op mogelijkheden voor de middellange en lange termijn.

5.1 Het voor vernietiging selecteren van een aantal bestanden waarvoor dat wettelijk is toegestaan of verantwoord is.

Uit een onderzoek blijkt dat in totaal circa 121 meter aan grootboeken, secretarieregisters, bijlagen bij de gemeenterekening en hulpadministratie in de overgebrachte recente archieven van de zes gemeenten kan worden vernietigd. De selectie kan redelijk snel door de eigen archiefmedewerkers gebeuren en brengt geen verdere kosten met zich mee.

Daarnaast is het mogelijk om het grootste deel van de collecties papieren kranten te vernietigen. Deze kranten staan al op microfiches en zijn gedigitaliseerd. Van elke krant worden een paar papieren jaargangen bewaard, maar ca. 55 meter kan worden vernietigd.

Deelconclusie: Met deze optie kan snel en goedkoop 176 meter aan ruimte worden gewonnen, goed voor een kleine twee jaar respijt, zodat de archiefbewaarpplaats pas in de loop van 2025 vol is.

5.2 Het huren van extra depotruimte in Wijk bij Duurstede of elders.

5.2.1 Omdat de huidige archiefbewaarpplaats van het RHC niet kan worden uitgebreid en deze voor lange tijd gehuurd wordt van de gemeente Wijk bij Duurstede, ligt het voor de hand eerst gebruik te maken van het aanbod om de lege gemeentelijke archiefruimte in de kelder van het Wijkse gemeentehuis (opnieuw) te huren. Het gaat om tenminste 1.000 meter en een voorlopige kostprijs van € 18 à 21 per meter per jaar.

In verband met deze optie is dit depot op 8 maart 2016 door het RHC geïnspecteerd en behoudens enkele simpele tekortkomingen als archiefbewaarpplaats in orde bevonden.

5.2.2 Een tweede huuroptie doet zich in elk geval voor in Zaltbommel. Via het Streekarchief Langstraat Heusden Altena kan daar 1.000 meter in een archiefbewaarpplaats worden gehuurd voor jaarlijks € 22,50 à € 25 per meter. De prijs wordt mede bepaald door de contractduur en geldt voor archief dat slechts incidenteel hoeft te worden gelicht.

5.2.3 Verder bestaat de mogelijkheid om bij commerciële bedrijven depotruimte te huren die aan de eisen voldoet. Het blijkt echter lastig om hiervoor prijzen te krijgen: ze doen eigenlijk alleen zaken op basis van een offertetraject. Bovendien dient het om archiefbestanden te gaan die niet of nauwelijks geraadpleegd worden, bijvoorbeeld omdat ze digitaal beschikbaar zijn (zogenaamde 'deep storage').

De prijzen liggen in dat geval tussen de € 12 en € 18 per meter per jaar opslag in een archiefruimte. Voor een archiefbewaarpplaats is geen informatie voorhanden.

Deelconclusie: Het huren van de lege ruimte in de gemeentelijke archiefbewaarplaats van Wijk bij Duurstede is het meest aantrekkelijk, vooral omdat het hetzelfde gebouw betreft en door de onbeperkte toegang van eigen medewerkers van het RHC tot de opgeslagen stukken. Dit geldt niet Zaltbommel en voor commerciële opslag elders. Wel dient te worden opgemerkt dat de vraagprijs van Wijk erg hoog is voor een depot uit 1981/2003. De kostprijs voor een meter per jaar in de moderne archiefbewaarplaats van het RHC is maar € 14,80.

5.3 Het digitaliseren en/of substitueren van enkele omvangrijke seriematige overheidsbestanden.

Een derde mogelijkheid om ruimte te besparen is digitalisering van een deel van de papieren archieven en collecties. Wanneer het om archiefstukken gaat, is daarbij substitutie (vervanging) een extra optie. Bij substitutie nemen reproducties volledig de plaats in van de vervangen oorspronkelijke archiefstukken. Vervanging vindt meestal plaats van papier naar digitaal. Digitaliseren met substitutie levert niet alleen het voordeel van ruimtebesparing op, maar kan tevens de efficiency van de bedrijfsvoering vergroten en de kwaliteit van de dienstverlening verbeteren.

Wanneer er gedigitaliseerd wordt zonder substitutie, dienen uiteraard ook de oorspronkelijke documenten bewaard te blijven en zijn er dus structurele extra opslagkosten (zie ook 5.2.2 en 5.2.3).

Digitalisering vraagt om een zorgvuldige afweging en voorbereiding. Voor substitutie gelden bovendien strenge wettelijk eisen om de juiste en volledige weergave van de vervangen (en dus vernietigde) archiefstukken duurzaam te waarborgen.

Dat maakt digitalisering met substitutie duurder dan zonder. In beide gevallen zijn er zowel incidentele als structurele kosten. Ook moet rekening worden gehouden met de huidige privacy- en auteurswetgeving. Daardoor mogen sommige onderdelen van bijvoorbeeld een bouwvergunningdossier (zoals de aanvraagformulieren met namen maar ook bouwtekeningen) niet gepubliceerd/openbaar gemaakt worden. Dat vraagt om extra maatregelen en dus ook kosten.

Er zijn twee series afgesloten archiefbestanden die zich ons inziens goed lenen voor projectmatige digitalisering met substitutie, met het primaire doel om depotruimte te besparen. Als archiefeigenaren ligt de beslissing daarover, ook na de overbrenging, overigens bij de betreffende gemeente en niet bij het RHC.

Allereerst de omvangrijke en veel geraadpleegde gemeentelijke bouwvergunningen uit de periode ca. 1900-2005. In totaal gaat het om 896 meter, waarvan een deel al bij het RHC is en een ander deel in de komende jaren 2016-2021 door de gemeenten wordt overgebracht (zie bijlage 1). Bunnik heeft in 2015 op eigen kosten zijn bouwvergunningen uit de jaren 1995-2010 (ca. 62 meter) gedigitaliseerd zonder substitutie. Wijk volgt hoogstwaarschijnlijk in 2016 (55 meter), waarbij nog niet is besloten of voor digitalisering met substitutie wordt gekozen.

Op de tweede plaats de omvangrijke en lastig te hanteren dozen met de series persoons- en woningkaarten van de gemeenten uit de periode 1920-1994. De omvang daarvan is niet precies bekend omdat de kaarten uit Houten, Wijk bij Duurstede en Bunnik nog niet zijn opgemeten en overgebracht, maar ruw geschat gaat het om tenminste 200 meter. Deze kaarten worden voor het grootste deel pas onbeperkt openbaar in 2069. Dat betekent dat ze

dus nog ruim 50 jaar niet op internet mogen worden gepubliceerd en alleen in bepaalde gevallen mogen worden geraadpleegd. Zie daarom ook een andere, aantrekkelijker optie onder 5.4. voor deze persoons- en woningkaarten.

Geïnformeerd is naar de incidentele kosten voor digitalisering bij enkele bedrijven en archiefdiensten.

Voor het digitaliseren met substitutie van de bouwvergunningen noemt Karmac in Lelystad € 400 per meter. GMS in Alblasterdam komt uit op een gemiddelde van € 554 per meter met substitutie en € 449 zonder substitutie. Het Streekarchief het Gooi en de Vechtstreek in Hilversum is op dit moment bezig met een vervangingsproject voor 300 à 400 meter bouwvergunningen. Dat kost € 300 per meter, waarbij de extra kosten voor het voldoen aan de strenge substitutievereisten worden geschat op hooguit € 50 per meter. Daarbij wordt er voor gewaarschuwd dat de kosten vooral in de bewerking zitten: strakke ordening met standaardtabs per vergunning e.d., alleen geschoonde dossiers, aanleveren met een database met metadata (kosten: tenminste € 500 per meter) en op de complicaties als gevolg van de privacy-regels (zie hiervoor).

Wat betreft de veel simpeler persoons- en woningkaarten, rekent Karmac voor digitalisering met substitutie maximaal € 700 per meter. GMS komt uit op € 200 per meter met substitutie en € 170 zonder substitutie, aanzienlijk goedkoper dus.

De structurele kosten voor het duurzaam beheeren en beschikbaar stellen van beide digitale bestanden zijn op dit moment onmogelijk in kaart te brengen. Daarvoor is meer informatie nodig over de grootte van de digitale bestanden, maar ook over de beheer- en raadpleegapplicaties. Voor de persoons- en woningkaarten lijkt € 100 per meter per jaar een redelijke inschatting. Het streekarchief in Hilversum liet ons weten dat het voor 140.000 bouwtekeningen uit de periode 1890-2000 (in jpeg 300 dpi) jaarlijks € 7.000 aan kosten voor hosting en service betaalt.

Deelconclusie: Digitalisering achteraf van afgesloten papieren archiefbestanden is relatief duur en ingewikkeld en vraagt om een zorgvuldige afweging en gedegen voorbereiding. Naast te overziene eenmalige kosten, zijn er nog onbekende structurele kosten. Het lijkt er echter wel op dat als er gedigitaliseerd wordt, het beste voor de optie met substitutie kan worden gekozen. Het prijsverschil is dermate klein dat deze extra eenmalige kosten al op korte termijn kunnen worden terugverdiend door het vermijden van de kosten voor de structurele opslag van de oorspronkelijke informatiedragers (zie hiervoor onder 5.2.2 en 5.2.3). Dit is een beslissing die elke gemeente zelf moet nemen.

Het RHC gaat er in zijn prognoses voor de depotcapaciteit vooralsnog van uit dat alle papieren bouwvergunningen in de periode 2016-2021 worden overgebracht. De nog niet overgebrachte en niet-openbare persoons- en woningkaarten blijven daarentegen ter plaatse en te overwegen valt om ook de al wel verhuisde kaarten terug te brengen naar de gemeentelijke depots wanneer daar voldoende ruimte is (zie onder 5.4). Als deze bestanden gedigitaliseerd worden met substitutie hoeft dat uiteraard niet.

5.4 Overige maatregelen.

Behalve de hiervoor genoemde drie mogelijkheden van het vernietigen van bestanden, het huren van extra depotruimte en het digitaliseren met of zonder vervanging, zijn er nog enkele andere maatregelen mogelijk om ruimte te besparen in de archiefbewaarplaats van het RHC in Wijk bij Duurstede:

- Indien mogelijk kunnen grote bestanden die nog niet openbaar zijn of die gedigitaliseerd zijn in de verschillende gemeentelijke archiefbewaarplaatsen blijven staan in plaats van dat ze naar het RHC worden overgebracht. Bunnik, Rhenen, Vianen en Wijk lijken daarvoor in elk geval voldoende capaciteit te hebben. Een deel van de al overgebrachte persoons- en woningkaarten (in totaal is dit 93 meter) zou in elke geval terug kunnen naar de gemeenten;
- De bibliotheek van het Koninklijk Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde met een omvang van 229 meter zou eventueel kunnen worden afgestoten. De bruikleenovereenkomst kan worden opgezegd. Omdat de boeken in smallere stellingen staan dan de archieven en er thans nog 134 meter boekenplank leeg is, levert dat niet direct een voordeel op;
- Wel is het mogelijk om een deel van de klein-formaat afbeeldingen (albums) in de Topografisch-Historische Atlassen te verhuizen van de brede archiefstellingen naar de lege, smalle bibliotheekstellingen. Dit levert zo'n 100 meter extra ruimte in de archiefstellingen op.
- De collecties boeken, tijdschriften, documentatie en afbeeldingen hoeven niet per se in een archiefbewaarplaats of archiefruimte te worden opgeslagen. Wellicht is het mogelijk om ze in een goedkopere maar wel afsluitbare en beveiligde ruimte elders te plaatsen.

5.5 Algemene conclusie maatregelen op korte termijn (2016-2026):

Met een aantal van de bovengenoemde maatregelen zou de ruimte in de huidige archiefbewaarplaats van het RHC voor de komende tien jaar met enig passen en meten toereikend zijn, zonder dat extra kosten hoeven te worden gemaakt.

Zie daarvoor ook het schema in bijlage 2.

Treedt Vianen uit het samenwerkingsverband, dan ontstaat er 500 meter extra ruimte en is er nog langer geen ruimteprobleem. Mede omdat de verwachting is dat vanaf 2025 de jaarlijkse groei aan papieren archief door de digitalisering zal halveren.

Wanneer de nieuwe gemeente Vijfheerenlanden zich vanaf 2018 bij het RHC zou aansluiten, levert dat 1111 meter extra archief op. Daarvoor is het noodzakelijk om extra depotruimte te huren. Logistiek het aantrekkelijkst is het huren van 1000 meter in de gemeentelijke archiefbewaarplaats van Wijk bij Duurstede voor ca. € 18.000 per jaar.

Indien zou blijken dat ook Veenendaal zich bij het RHC wil aansluiten, moet er naar andere oplossingen worden gekeken (zie hierna, paragraaf 6). Als er een keuze moet worden

gemaakt, zou de voorkeur naar Vijfheerenlanden uit dienen te gaan, omdat Vianen één van de fusiepartners is.

Indien er de komende jaren gedigitaliseerd wordt door de gemeenten of het RHC, verdient het de voorkeur om te kiezen voor de optie met substitutie, tenzij er evidente redenen zijn om dat niet te doen.

Tenslotte is het van belang om de komende jaren meer concrete informatie te verzamelen over kosten en mogelijkheden voor fysieke opslag alsmede voor digitalisering en substitutie, incidenteel en structureel. De beste manier om hiervan kennis op te doen is door het uitvoeren van projecten. Het huidige onderzoek naar de ingebruikname van een e-Depot in 2018 zal daarbij zeker een belangrijke rol spelen.

6. Welke oplossingen zijn er op langere termijn (vanaf 2027)?

Prognoses op middellange termijn (meer dan ca. tien jaar) zijn bijzonder hachelijk. Dit wordt veroorzaakt door de toename van het aantal variabelen en door de onbekendheid van de 'bandbreedte' waarbinnen deze variabelen fluctueren.

Deze variabelen vallen uiteen in twee soorten.

Ten eerste bestuurlijke en daarmee samenhangende organisatorische ontwikkelingen. Het proces van gemeentelijke herindeling en concentratie is in volle gang. Provinciale indelingen liggen eveneens steeds minder vast. Intergemeentelijke samenwerkingsverbanden leiden voortdurend tot nieuwe configuraties.

De ontwikkeling van archiefdiensten is grotendeels een afgeleide van deze algemene processen. Maar niet volledig: vanwege het cultuurhistorische aspect van hun activiteiten en de daarmee samenhangende regionale en lokale verankering, zullen er grenzen zijn aan de centralisatie en concentratie. Waar die grenzen komen te liggen, is nog niet duidelijk. In concreto betekent dit, dat de begrenzing van het arbeidsterrein van wat thans het RHC Zuidoost Utrecht heet op langere termijn nauwelijks te bepalen valt.

Ten tweede technologische ontwikkelingen, die in beginsel tot ruimtebesparing kunnen leiden. Voor archiefdiensten gaat het daarbij vooral om het digitaliseringsproces. Op dit moment is niet te voorzien hoe snel dit zal vorderen, noch hoe ver het zal reiken. Nieuwe technieken dienen zich in hoog tempo aan, vaak op een moment waarop oudere nog slechts ten dele zijn geïmplementeerd. Fotokopiëring, microverfilming en microfichering zijn daarvan recente sprekende voorbeelden.

Een belangrijk remmend aspect bij al deze vernieuwingen vormen de kosten. Wat technisch mogelijk is, blijkt financieel vaak niet haalbaar. Daar komt nog bij dat hoge investeringen in technologieën die na enige tijd weer verouderd blijken, min of meer 'weggegooid' geld zijn. Het valt in dat kader vrijwel niet te schatten hoeveel de diverse overheden in digitalisering van archiefbestanden zullen investeren en welke ruimtelijke consequenties dat over ca. tien jaar zal hebben.

Het is dus verstandig om de planning tot korte termijn te beperken en om de paar jaar te herijken.